

**ШЛЯХИ РОЗВИТКУ
ГАЛУЗЕВОЇ РЕФЕРАТИВНОЇ БАЗИ ДАНИХ
ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Розглянуто питання про подальші перспективи удосконалення галузевої реферативної бази даних, яка формується Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського і містить інформацію з 22 періодичних видань із питань психології, педагогіки та освіти, а також публікації науковців вищих навчальних закладів III–IV р. а. із 10 збірників наукових праць.

Ключові слова: Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, інформаційне забезпечення, реферативна база даних, реферативна інформація, Інститут проблем реєстрації інформації, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Український реферативний журнал «Джерело».

Реферативна інформація є національним ресурсом, збереження, розвиток і раціональне використання якого у процесі задоволення інформаційних потреб користувачів є основним завданням інформаційних установ, до яких належать і бібліотеки. Сьогодні відбувається об'єктивний процес проникнення інформаційних технологій в усі освітні інституції.

Систему реферування нової наукової вітчизняної літератури в Україні започатковано Інститутом проблем реєстрації інформації (ІПРІ) та Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського (НБУВ) у 1998 р.

Одержуючи обов'язковий примірник книжкових українських видань, НБУВ здійснює аналітико-синтетичне опрацювання більшості друкованих вітчизняних наукових видань. Однак обмеженість усіх видів ресурсів (фінансових, матеріальних, кадрових), необхідних при створенні інформаційних видань, та значне зростання потоку української наукової літератури при впровадженні інформаційно-комунікативних технологій потребує залучення до процесу реферування галузевих бібліотек, що сприятиме включенню до реферативного банку даних найважливіших регіональних наукових видань [6].

Як галузевий науково-дослідний і науково-інформаційний центр освітянських бібліотек Національної академії педагогічних наук України та Міністерства освіти і науки України, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського з 2006 р. проводить роботу з забезпечення потреб фахівців освітянської галузі реферативною інформацією про публікації з науково-методичних та науково-практичних журналів. Бібліо-

тека де-юре має статус науково-дослідної установи, поряд із НБУВ, Львівською національною науковою бібліотекою України імені В. Стефаника, Державною науковою сільськогосподарською бібліотекою Національної академії аграрних наук України та Книжковою Палатою України.

Започаткування реферативного напрямку у діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського відбувалося в рамках науково-дослідної роботи «Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України» (2003–2007 рр.) (наукові керівники – к. і. н. В. І. Лутовина, к. і. н. Т. В. Добко). Нині відділ науково-реферативної інформації бере участь у виконанні НДР «Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України» (наук. керівник – О. М. Яценко, к. і. н.), яка здійснюється впродовж 2008–2011 рр.

За результатами експериментального дослідження було узгоджено з ІПРІ, НБУВ та закріплено за ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського сегмент наукової періодики для реферативного опрацювання 22 періодичних видань із питань психології, педагогіки та освіти, які входять до переліку фахових видань Вищої атестаційної комісії України. Реферативну інформацію представлено загальноукраїнською реферативною базою «Україніка наукова» та її паперовим варіантом – Українським реферативним журналом (УРЖ) «Джерело» у чотирьох серіях. Реферативні журнали виконують низку комунікативних функцій: інформативну, пошукову, інтеграційну, довідкову, сигнальну, прогностичну і, найголовніше, нізвальну [6]. Більшість рефератів з питань психології, педагогіки та освіти друкується у серії 3 «Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво», але не лише в ній. Аналіз показав, що на 01.01.2010 р. ця інформація розходить і по інших серіях:

- серія 1 «Природничі науки» всього вміщено – 181 реферат;
- серія 2 «Техніка. Промисловість. Сільське господарство» – 141 реферат;
- серія 4 «Медицина. Медичні науки» – 54 реферати.

І тільки в галузевій реферативній базі даних (РБД), розміщеній на вебпорталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в рубриці «Електронні ресурси», зібрано всю галузеву реферативну інформацію з питань педагогіки, психології та освіти, починаючи з 2006 р. і з поступовим розширенням кола періодичних та продовжуваних видань [4].

Як науково-методичний центр бібліотек освітянської галузі, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського виступила ініціатором створення кооперативного реферативного ресурсу психолого-педагогічної тематики спільними зусиллями освітянських бібліотек МОН України та НАПН України [5]. При цьому бібліотека виконує функції координатора розвитку і підтримки корпоративної мережі. На створення галузевої корпорації націлює також «Програма спільної діяльності МОН України та АПН України» на 2008–2010 рр.

Розробка проекту створення корпоративної мережі була розпочата наприкінці 2008 р. з метою досягнення нового рівня повноти й оперативності ін-

формування освітян про наукові напрацювання вітчизняних учених і фахівців-практиків. Насамперед було вивчено джерела, які розкривають досвід використання корпоративних технологій у формуванні реферативних ресурсів. Питання створення кооперативних реферативних баз даних розглядаються в працях О. В. Баркової [1], В. А. Вергунова [2], Н. Я. Зайченко [3], М. Б. Сороки [6] та інших.

У разі успішного виконання проекту очікується суттєве збільшення обсягу реферативної продукції. Сьогодні до реферативного опрацювання поступово долучаються бібліотеки вищих навчальних закладів III-IV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілів, які з 2009 р. почали надавати реферативну інформацію про публікації з періодичних та продовжуваних видань, підготовлені ВНЗ. Це – бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди, Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, Київського національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова, Київського міського педагогічного університету ім. Б. Грінченка, Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, Рівненського державного гуманітарного університету, Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди, Харківської інженерно-педагогічної академії та Київського інституту професійної освіти і освіти дорослих НАПН України. Проте за межами реферативного ресурсу залишається велика кількість періодичних та продовжуваних видань наукових інституцій України, зокрема бібліотек мережі Міністерства освіти і науки України (передусім, 14 з 24 бібліотек ВНЗ педагогічного та інженерно-педагогічного профілів III-IV р. а., 11 класичних державних та національних університетів), чотирьох бібліотек НАПН України, бібліотек інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Виходячи з наведених вище фактів, можна констатувати, що формування і підтримка функціонування галузевої реферативної бази даних є перспективною складовою реферативної роботи як ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, так і бібліотек мережі Міністерства освіти і науки України та НАПН України. Вочевидь, не варто зупинятися в цьому аспекті реферативної діяльності на досягнутому рівні. Набутий ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського п'ятирічний досвід організації реферативного напрямку діяльності, а також вивчення досвіду реферативного напрямку діяльності інших наукових установ, як українських, так і зарубіжних, а, головне, зростаючі інформаційні потреби освітян України ставлять на порядок денний завдання активного просування вже запропонованої реферативної послуги у вигляді галузевої РБД до споживача, а також її розширення. Однак кадрові можливості ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського обмежені.

Мета статті – привернути увагу фахівців, які займаються питаннями формування галузевої реферативної бази даних, до можливих шляхів її подальшого

розширення та удосконалення з урахуванням особливостей адресної споживачької аудиторії реферативної інформації, а саме широкої освітянської громадськості України.

Перша пропозиція стосується критеріїв відбору до реферування статей з українських періодичних та продовжуваних видань психолого-педагогічної тематики без грифу ВАК. Це є доцільним, оскільки гриф ВАК України видається на п'ять років. Отже, в будь-який момент видання може бути внесеним до переліку наукових фахових видань, чого свідомо прагнуть наукові установи, а також з якихось причин бути вилученим з цього переліку. До того ж усі наукові видання навіть без грифу ВАК обов'язково містять матеріали, підготовлені науковцями та посадовцями керівної освітянської ланки, які повідомляють цінну наукову інформацію, що є необхідною для освітян, але залишається поза межами як загальнодержавної РБД «Україніка наукова», так і галузевої РБД.

Відбір статей із видань без грифу ВАК також є виправданим з позиції зацікавленості керівників ВНЗ (відповідно, забезпечиться підтримка з їхнього боку реферативного напрямку діяльності бібліотек цих вишів) щодо представлення своїх періодичних та продовжуваних видань як у галузевій РБД, так і у загальноукраїнській РБД «Україніка наукова», оскільки це підвищує рейтинг ВНЗ і оприлюднює практичні надбання вишу у централізованій реферативній базі даних регіонального рівня.

Запропонований підхід до відбору періодичних видань із питань психології, педагогіки та освіти до реферування буде сприяти, таким чином, прискоренню процесу формування галузевої кооперації з реферування. Він пов'язаний і з проведенням наукової роботи щодо вивчення спектра всіх періодичних і продовжуваних видань психолого-педагогічного спрямування, які видаються в Україні, та складання у ДНПВ України ім. В. О. Сухомлинського їх повного списку, зокрема, з метою визначення видань найперспективніших для реферування. Таке дослідження вже здійснюється науково-реферативним відділом бібліотеки.

Друга пропозиція стосується критеріїв відбору публікацій до реферування. Відбір статей для реферування нині зорієнтований на наукову громадськість, педагогічний склад ВНЗ, фахівців вищої управлінської ланки освіти. Однак при формуванні галузевої РБД відкривається широка можливість інформування педагогічних працівників усіх рівнів освіти, зокрема вищої, середньої та початкової шкіл, дошкільця, позашкільної освіти тощо, яких приваблюють матеріали методичного характеру, досвід колег з інших регіонів України з багатьох аспектів організації навчального і виховного процесів.

Враховуючи те, що викладацький склад омолоджується, що вже багато фахівців вільно володіють комп'ютером, можна сподіватися на їхній інтерес до галузевої РБД. Як свідчить статистика, у 2008 р. до галузевої РБД в середньому за місяць звернулися 148 користувачів, у 2009 р. – 256, у 2010 р. середньомісячне звертання до РБД становить уже 310 користувачів.

Отже, коло споживачів реферативної інформації розширюється, реферативна інформація кооперативної мережі України досягає широкої освітньої громадськості. Представлені пропозиції стосуються питання критеріїв відбору для реферування періодичних і продовжуваних видань психолого-педагогічної тематики України з метою їх розміщення в галузевій РБД та загальноукраїнській реферативній базі даних «Україніка наукова» та її пареровому варіанті – УРЖ «Джерело».

Реалізація пропозицій розрахована на перспективу, пов'язана з певними часовими, людськими та матеріальними витратами. Однак втілення їх у практику відкриває шлях до підвищення рівня якості науково-інформаційного забезпечення освітян України.

Література

1. Баркова, О. В. Технологія інтеграції і використання електронних ресурсів у рамках міжгалузевої кооперації : (досвід взаємодії Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського і Держ. наук. мед. б-ки України) / О. В. Баркова // Науковій медичній бібліотеці – пріоритети розвитку і перспективи : матеріали наук.-практ. конф., 8–9 листоп. 2005 р., м. Київ / Держ. наук. мед. б-ка. – К., 2006. – С. 31–38.
2. Вергунов, В. А. Сучасний стан та перспективи наукового реферування / В. А. Вергунов // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 2. – С. 80–83.
3. Зайченко, Н. Я. Стан та перспективи розвитку системи кооперативного реферування в Україні / Н. Я. Зайченко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2001. – Вип. 6. – С. 255–262.
4. Коваленко, І. Й. Перспективи розвитку галузевого реферативного ресурсу / І. Коваленко, Т. Судіна // Сучасний стан та перспективи наукового реферування : матеріали Міжнар. семінару-практикуму, 29 трав. 2009 р., присвяч. 10-річчю вид. РЖ «Агропромисловий комплекс України» / Укр. акад. аграр. наук, Держ. наук. с.-г. б-ка УААН. – К., 2009. – С. 66–71.
5. Коваленко, І. Й. Реферативна діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського в умовах модернізації освіти в Україні / І. Коваленко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2008. – Вип. 22. – С. 46–54.
6. Лутовинова, В. І. Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації : практич. посіб. / В. І. Лутовинова ; наук. ред. Г. М. Швецова-Водка ; АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К. : Четверта хвиля, 2007. – 72 с. – (Сер. «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітніх бібліотек»).
7. Сорока, М. Б. Інформаційні продукти бібліотек: проблеми кооперативного формування та суспільне використання / М. Б. Сорока // Бібл. вісн. – 2002. – № 1. – С. 27.
8. Судіна, Т. О. Важливий напрям забезпечення інформаційних потреб освітян / Т. О. Судіна // Пед. пошук. – 2009. – № 2. – С. 56–59.